

ERENLER UFKUNDA SONSUZLUK HALAYI

ŞEHR-İ TOKAT

(ONUNCU ŞEHİR)

MEHMET EMİN ULU

Meneviş Yayınları:

ERENLER UFKUNDA SONSUZLUK HALAYI
ŞEHR-İ TOKAT
(ONUNCU ŞEHİR)

Mehmet Emin ULU

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no:??????)

Kapak, Mizanpaj: CİNAS

Baskı, Cilt: KALKAN MATBAACILIK

Büyük San. 1. Cad. 99/32 İskitler

Tel: (0312) 341 92 34 - 342 16 56 Ankara

I.Baskı: Aralık 2013

Bu Kitabın İçindeki Eski Tokat Fotoğraflarının Bir Kısmı
Burhan Günesen'in Hazırladığı
Simalar Kitabı ile Hasan Erdem'den Alınmıştır.
Diğer Resimler Özel Arşivimizdendir.

ISBN: 978-9944-785-80-8

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mh. Boyacılar Sk. No: 14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0 312) 310 08 60 – Fax: (0 312) 311 47 89
Web: www.fcr.com.tr/menevis • e-mail: menevis@fcr.com.tr

ERENLER UFKUNDA SONSUZLUK HALAYI

ŞEHR-İ TOKAT

(ONUNCU ŞEHİR)

MEHMET EMİN ULU

ANKARA 2013

İÇİNDEKİLER

Söz Başı.....	07
Bir Şehri Doğru Anlamak.....	08

I. BÖLÜM

Erenler Ufkunda Sonsuzluk Halayı	
Erenler Ufkunda Sonsuzluk Halayı.....	17
Sulusokak.....	31
Sulusokağın Sırrı Âlâsı	51
Suluhan	53
Neden Malum Seyit?	60
Bedesten	64
Hazineye Bereket	67
Ulu Camii	67
Takyeciler Camii ve Şadırvanı	68
Deveciler Hanı.....	73
Yeşilirmak	96
Bir Şehrin Hikâyesi	98
Nur Halkası	101
Simalar Resmi Geçidi	156
Kayıp Nakkaş ve Abdülmuttalip Tekkesi.....	217
Bursa'da Zaman'a Mührünü Vuran Tokatlı	218
Ak Zambaklar Şehri.....	221
Bir Yudum Sema.....	224
Tokat Mevlevihanesi.....	226
Zaman Kilimi Üzerine Yıldız Sarayı.....	231

II. BÖLÜM

Œiirlerle Œehr-i Tokat	
Œehr-i Tokat	245
Tokat'a Doğru	248
Kulebi'ye Hasret	249
Tokat	250
Güzel Tokat.....	251
Bir Haziran Sabahı.....	252
Tokat Türküsü	253
Ey Yeşilirmak	254
Nazında Tokat	256
Tokat'a Girenken.....	257

III. BÖLÜM

Hikâyelerin Dilinden Tokat	
Hayaletler Çeşmesi	261

IV. BÖLÜM

Bir Kelâm Bir Selâm	
Deyimlerden Bir Demet.....	279
Sözlük	283
Lakaplar	308

SÖZ BAŞI

Zamanın bin bir süzgecinden gelip geçerek insanoğlunun belleğinde kuytu köşelere atılan Tarih; günü geldiğinde gönül imbiclerimizden çekip çıkardığımız bir renk, bir doku, bir hayal, bir hatıra ve bir siyah beyaz görüntüden ibaret olduğu gibi; bilinen en iyi ve en sağlıklı şahittir. Eğer tarih doğru yorumlanabilirse, doğru yerlere konulabilirse, insanlığın üzerine yeni değerler kattığı muhakkaktır.

Topluma yön veren ressam, ellerindeki sihirli bir fırçayla tuvalin üzerine renk renk hayatı aktarır, kendilerince bir dünya kurgularlar. Yine çok okunup kabul gören yazarlar, bilgi dağarcıklarından aldıkları tecrübelerini kendi düşünce süzgecinden geçirerek hayatı yeniden yorumlarlar... Bazen öylesine gölgeler, öylesine söz incileri ortaya çıkar ki, her bir sanatkar, kendi düşünce dünyasına göre betimler sanki evreni... Ondan başka kimse yoktur, kelimelerin dünyasında... Ondan başka hayal yoktur fırçanın darbelerinde...

Bizse hayatın içinde, akıp giden zaman nehrinin kenarında avucumuzu doldurduğumuz bir damla billur suyu yudumlar ken; nehirde gördüğümüz resmimizin yansımasıyla bir başka âlemin kapısını çalarız. Açtığımız her kapının arkasında, bazen siyah-beyaz, bazen de rengârenk bir dünya buluruz. Bu dünya alabildiğince hür, alabildiğince insan ruhunu okşayan güzelliklerle doludur. Hangi insan geçmişin tozlu raflarından indirilmiş bir asûde zamanın fotoğraflarını önüne koyup da; her biri

için bir nağme yakmamış, her biri için bir tebessüm atmamış, bir çocuksu sevgi duymamış, bir çocuksu dostluk kurmamış olsun? Yorgun zamanın eteklerinde gönül okşayıcı bir anıyı, bir düğünü, okul yıllarını, en saf düşüncelerle birlikte olduğu çocukluk arkadaşlarını, mahallesini, evini, bağını, bahçesini, çimdiği dere kenarlarını, ırmak boylarını özlemeden dursun? Bu geçmiş zamana bir kez daha geri dönmek için **“Ah ne güzel günlerdi, o günler!”** diyerek iç geçirip, hayıflanmayan kimse olmasın?

Bazen bizi geçmişimize, şehrimize, annemize, babamıza yaklaştıran; bazen bizi biz yapan değerlerimizi hatırlatan; bazen soluk benizli, yıpranmış resimlerin kucağında kaybettiğimiz günlere ve dostlara bağlayan, zaman imbikleri vardır. Bazen de uzun bir **“Ah!”** çektikten sonra yeniden o günlere dönmenin hazzını, acı bir tebessümlle anarak, dertlerimizden sıyrılıp mutluluğa ve huzura kanat çırpmayı düşünen içimizde sayısız kişi vardır. Bu kişilerin aşkı ve sevgisi vardır. Bu aşkı, bu sevgiyi, zamanın süzgecinden geçerek bize hatırlatanları neden minnet ve şükranla yâd etmeyelim. (2004)

Bir Şehri Doğru Anlamak

Zamanın ve mekânın köşe taşlarıyla yüzlerce yıldır; semanın altında cennetten bağların, bahçelerin ve bostanların arasına gönül imbiklerinden damla damla ilahi nurlar akıtarak kurulmuş bir şehrin; dününü, bugünü ve yarını anlamak, hiç de kolay olmasa gerek.

Bu kadim şehri, içinde yaşarken anlamak; mahallerinin, caddelerinin, sokaklarının, panjurlu evlerinin, billur gibi akan çeşmelerinin farkında olmak elbette gören gözler için çok kolaydır. Fakat çeşmelerinin başında koca bir savaşın destanını “Hey Onbeşli” diye ağıt yakarak; yüreğinde damla damla yaşayan, gül yüzlü öksüzlerin ve yetim kızların; acıdan, ıstıraptan ve hasretten sıtma nöbetine yakalanmış bedenlerini ayakta tutabilmelerini anlamak, kim bilir ne zordur?

Geçmişlerinin farkında olan kızlarının, boynu bükük gezdği bir şehri, bütün derinliği ile lif lif anlamının ve tanımının hazını zaman sarkacından ruha inen manevi demlerde aramak, kim bilir ne güzeldir, ne özeldir?

Binlerce yıllık tarihinin hemen her döneminde kendini yenilemiş, insan ve insanlığa bağrını açmış bir şehrin, zaman zaman Samanyolu'nu kıskandıracak kadar yollara inciler dizeyerek padişah hanımlarına "has" olacak nadide bir şehir olması, elbette bir şehrin güzelliğine güzellik katar. Böylesine nadide bir güzelliğe meftun olup da, Şarktan kalkıp şehri kendine yâr etmeye gelen; fakat yalçın kalesinin ve ona ezelden âşık yiğit leventlerinin savunmasıyla şehri alamayınca; "Bana yâr olmazsan, kimseye de yâr olma" anlayışıyla, şehri cehenneme çeviren Uzun Hasan gibi, Timur gibi divanelerin gadrine uğraması da boşuna değildir. Bu gadir ile yakıp yıkılan bir şehrin çektiği acıları çekebilecek bir haletiruhiyede olmayı, kolay mı sanıyorsunuz?

Kimi zaman ılgıt ılgıt esen rüzgârın önünde tiril tiril titreyen bir yazma olmak; kimi zaman Sulusokak'tan bin yıldır billur gibi akan Aksu'yun bir damlası olmak; mutafçının yanında kirkit, bakırcının elinde sevgiliye sunulacak olan bir terpoşlunun ham bakırı olmanın çilesini; hangi şehir, Tokat kadar

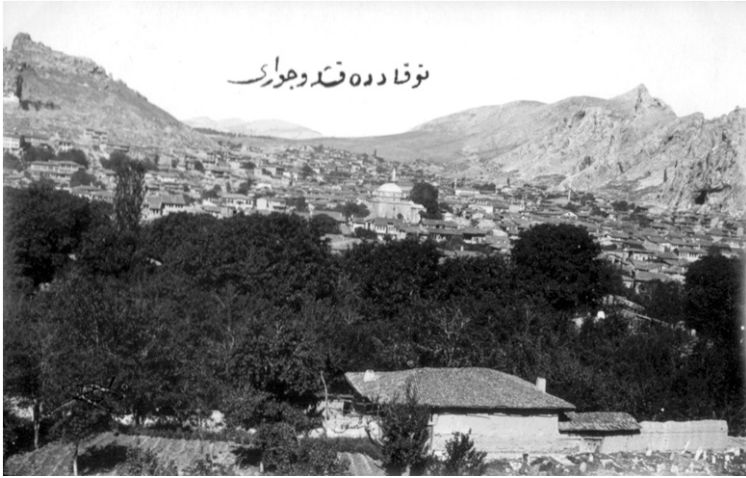

yaşanmıştır ve bundan sonra da yaşayacaktır? O kızıl bakıra gönül eliyle her kekicin inip kalkmasında; sevgilisine ne zaman kavuşacağını bilmeyen şaşkın aşığın sancısıyla; ah ü figan ederek kemale ermenin hazını kim, hangi şehirde, bu şehir kadar zarif, bu şehir kadar naif yaşayabilir?

Biliyorum zaman acımasız, zaman sonsuz, zaman susuz. Zaman, bu kadim şehrin geçmişine, geleceğine ve hâlihazırına meftun... Zaman, bu şehrin üzerini öylesine ince bir tülle örtmüş ki, görünmez bir dünyaya alıp götürdüğü gemiler dolusu

insanların hiç birinden ne bir ses var, ne bir seda var... Hepsi, ya Şeyhi Şirvani'ye uzanmıŐ yattıyor, ya Erenler Ufkunda bir güneŐ gibi batıyor...

Bir Őehre bu kadar sevdalanmanın sebebi, herhalde sevgilinin byklg ile eŐ değer değil de, nedir? Ki bu güzeller güzeli Şehrin bedestenlerinde; bin bir renkte, bin bir çeŐitte üretilen ipek kumaŐlarıyla; endamına, nezahet kattığın gönül dünyasının sultanlarıyla; Sulusokak'ın bir başından öbür başına varıncaya kadar; DaniŐmentlere, İlhanlılara, Ertana Beylilięine; Selçuklulardan Osmanlı'ya varıncaya kadar tarihi birlikte kucaklayabilirsin.

I 1920'li Yıllarda Tokat kalesi ve Erenler Mahallesi

Bu sevgili ile benzersiz bir Şehirde, ebediyen yaŐayabilecek bir Şehrin ufkuna ermek ve o sonsuzluk ufkunda; Erenlerin altın tahtına, bedelini ödemek Őartıyla kurulabilirsiniz. Böylesine uhrevi bir tahta kurulmak; iŐıęa kendini feda eden pervanelere benzemek değil de, nedir? Sevgili, sevillecek kadar güzel olduktan sonra can feda, canlar seza...

Bu Şehir için kimi yerde İŐhak-ı Zencni, kimi yerde Behzat-ı Veli, kimi yerde Acepsir'dan bir parça; İstanbul Zeyrek yokuŐunda Mehmed Emin Tokadî, Bolu'da Hayrettin

Tokadî; Çukur Medrese Âlimlerinden Hafız Mehmet Efendi olabilmek ne zordur? Zor olduğu kadar da hoştur.

Bazen bu şehir için; Ali Paşa'dan Takyecilere uzanan yolda bir toz zerresi; Alaca Mescidde bin yıllık bir gölge; Meydanda Gülbahar Hatun, Gariplerde Garip olmak ne kadar zorsa; Ahi Paşa Camiinden kimi zaman Saba Makamı, kimi zaman Rast; kimi zaman Hicaz, kimi zaman Segâh makamıyla yalnız yaşayan ölüleri değil; ötelere ötesi dünyanın varlıklarını bile secdeyi âlâda diriltebilecek sedayla gök kubbeyi doldurmak da, o kadar zordur... Fakat bu şehri şehinşahta bütün zorluklar âsan olacak, bütün olmazlar olacak kadar saf ve berraktır. Böyle bir şehir, elbette bir şehri âlâdır. Bu şehir de olsa olsa; bir zamanlar adı, Darü'n-nasr olan Akzambaklar Şehri Tokat'tır.

Bu şehrin hangi zamanına, hangi mekâna gitseniz; sokaklarında kubbeleri, minareleri, duvarları, kapıları, kurnaları, şadırvanları; serazat nağmelerle ilmek ilmek ya Selçuklu dokunmuştur, ya Danişmentli dokunmuştur, ya da Osmanlı dokunmuştur. Bu dokunmuşluğun bezediği; hanlar, hamamlar, medreseler, mescitler, türbeler, camiler ve bedestenler ölümsüz şehrin ulu mabetleri gibi bağrınızı dağlamadan geçmez.

Bu şehri anlamak için yüreği yangın yeri gibi olan yoksul bir şairin, Garipler Camii için yazdığı:

*Daracık bir sokak başında
İçinde billurca Kur'an okunur.
Aklım hep musalla taşında
Yüreğimde besmele dokunur.*

*Bir bilinmez âlemin içindeyim,
Ben nereden geldim, kimim neyim?
Gözümde yaş önünde diz çökeyim,
Sorulmaz sorular bana mı sorulur?*

*Garipler camiinde saflar dizilir
Orda her kul kula denk bilinir.
Silinir yürekten paslar, pisler silinir
Günü gelir viran gönül burda dirilir.*

*Gariplerde gariğe bir fıgan,
Boynu bükük kalmıő kapıda duran
Bir değil olsa da binlerce aęlayan,
Orda her derde derman bulunur.
Őiirini anlamakla olur.*

Kadım Şehrin Kadım Manzaralarından

Kaç asır geęmiő bu dilsiz mekânlardan? Kaç nesil kaybolmuş bu tonozlu kubbelerin altında? Ne giden belli, ne gidenin geri döneceği belli... Belli ki giden mutlu yerinden... Bir daha gelmez geri... Ah bu medreseler, türbeler, camiler... Hangi-

niz, al yazmalı, kınalı gelinlerin gözyaşını dindirdiniz? Hanginiz, on beşlileri ağıtlarla cepheye gönderdiniz? Bak siz hâlâ yenilenen yüzünüzle, içinde taşıdığınız yüzlerce yıllık ruhunuzla, dimdik ayaktasınız... Bahtınız öylesine güzel ki; bir yanda Gıgij'da, bir yanda kalede nazlı nazlı dalgalanıyor albayrak... Ya on beşliler? Hâlâ kayıplar. Hâlâ cepheden geri dönmediler. Hâlâ eli kınalı gelinler, gözü yaşı nineler; beli bükülmüş dedeler ağıt yakıyor, kuytu köşelerde...

Bu şehri anlamak, bu şehri yaşamaktan geçer. Bu şehir öylesine uhrevi bir dokuyla doludur ki; hangisine el açsanız, hangisine gönül bağlasanız dileğiniz er geç yerine gelir. Yedi Kardeşlerden, Alp Gazi'ye; Horasan Eri Şeyhi Şirvani'den, başı göğe değen Gıgij Baba'ya; Erenler Türbesine varıncaya kadar yerin altı da, üstü de dervişlerle, ermişlerle ve erenlerle çepeçevre kuşatılmıştır.

Biz değil, bir dil sürçmesiyle seyyah olup şu âlemi diyar diyar gezen Erenler Ereni Evliya Çelebi'nin gönül gözüyle analım, anlatalım bu şehri: "Bu havası hoş eski şehir, âlimler konağı, fazıllar yurdu ve şairler yatağıdır."

Böylesine eşsiz bir sözün üstüne ne kelimeler edilir bilmem. Bildiğim bir şey varsa; Tokat gibi sanat ve zanaatkarların, bütün zamanı ve mekânı doldurduğu bir şehirde; sadece Sulusokak'ta bir zamanlar yazmacıdan, bakırcıya, kalaycıdan, demirciye, semerciden, bezzazcıya, çarıkcıya, kunduracıya, urgancıya, eskiciye, oymacıya, kebabçıya, terziye ve mutafa varıncaya kadar her alanda insanın el ele, kol kola, gönül gönüle nasıl çalıştıklarını; sokağın bir başından öbür başına ustaların birbiriyle nasıl yarıştıklarını; bir zamanlar Orta Asya içlerinden Balkanlara kadar şöhreti olan bakır kapların ve tepsilerin, sadrazamların, sultanların ve padişahların mutfaklarını süslediğini çok iyi bilmek icap eder.

